

Sosiaalinen turvallisuus ja lapsen oikeudet

Esa Iivonen ja Kirsi Pollari

Lapsen oikeuksien
ajankohtaispäivä 17.11.2022

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Turvallisuus ja turvallisuuden kokemus ovat ihmisen perustarpeita

- Turvallisuus voidaan ymmärtää
  - 1) vaarojen ja uhkien poissaolona ja
  - 2) kokemuksena niiden poissaolosta.
- Turvallisuus ja turvallisuuden tunne kuuluvat ihmisen perustarpeisiin ja ne ovat lapsen kehityksen kannalta keskeisiä tekijöitä.
- Turvallisuus on hyvin laaja käsite samalla tavoin kuin esimerkiksi hyvinvointi. Näin ollen sitä voidaan tarkastella useasta näkökulmasta ja vastaavasti siihen liittyy monia oikeuksia.

Lasten sosiaalisesta turvallisuudesta

- Lapsen osallisuus ja hyvät vuorovaikutussuhteet hänelle tärkeissä yhteisöissä luovat sosiaalista turvallisuutta.
- Lapsen sosiaaliseen turvallisuuteen kuuluu myös taloudellinen turvallisuus eli perheen riittävä toimeentulo.
- Yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät ovat keskeisiä määrittäjiä lasten turvallisuudessa ja sen kokemisessa.
  - Esimerkiksi lasten kohtaama väkivalta ja muu kaltoinkohtelu tapahtuvat sosiaalisessa kontekstissa, jossa yhteisön ja yhteiskunnan arvot, asenteet ja normit vaikuttavat väkivallan esiintymiseen.

Osallisuus vaikuttaa turvallisuuden kokemuksiin

- Sosiaaliseen turvallisuuteen kuuluvat osallisuuteen, osallistumiseen ja vuorovaikutukseen liittyvät asiat.
- Sosiaalisesti turvallisessa ympäristössä lapsi voi toteuttaa perustarvettaan kuulua joukkoon ja yhteisöön. Se, että jokainen lapsi pääsee osalliseksi ryhmässä, on olennainen tekijä myös psyykkisen turvallisuuden kannalta.
- Mahdollisuus osallistua ja toimia vertaisryhmässä ilman pelkoa tulla kiusatuksi tai jätetyksi ryhmän ulkopuolelle ovat sosiaalisen turvallisuuden kannalta keskeisiä tekijöitä.

Esimerkkinä lasten sosiaalisen turvallisuuden edistäminen varhaiskasvatuslaissa 1/3

- Varhaiskasvatuksen tavoitteena on mm. (varhaiskasvatuslain 3 §)
  - turvata **turvallinen varhaiskasvatusympäristö** (4 kohta),
  - turvata lasta **kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet** lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä (5 kohta),
  - **kehittää** lapsen **yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää** lapsen **toimimista vertaisryhmässä** sekä **ohjata** eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, **toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen** (8 kohta),
  - varmistaa lapsen mahdollisuus **osallistua ja saada vaikuttaa** itseään koskeviin asioihin (9 kohta)
  - **toimia yhdessä** lapsen sekä lapsen **vanhemman** tai muun huoltajan **kanssa** lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä **tukea lapsen vanhempaa** tai muuta huoltajaa kasvatustyössä (10 kohta)

Esimerkkinä lasten sosiaalisen turvallisuuden edistäminen varhaiskasvatuslaissa 2/3

Varhaiskasvatuslain 10 §

- **Varhaiskasvatusympäristön on oltava** kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja **turvallinen** lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen.
- Lasta tulee **suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.**
- **Toimitilojen ja toimintavälineiden** on oltava terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys.

Esimerkkinä lasten sosiaalisen turvallisuuden edistäminen varhaiskasvatuslaissa 3/3

Varhaiskasvatuslain 20 §

- Lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa **lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon** hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla.
- Lapsen **vanhemmille** tai muille huoltajille on annettava **mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa** lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

Esimerkkinä lasten sosiaalisen turvallisuuden edistäminen perusopetuslaissa 1/2

Sosiaalista turvallisuutta edistetään perusopetuslaissa mm.

- Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja **eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen** sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. (perusopetuslaki 2 §)
- Opetukseen osallistuvalla on oikeus **turvalliseen opiskeluympäristöön** (29.1 §)
- Koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle (29.7 §)

Esimerkkinä lasten sosiaalisen turvallisuuden edistäminen perusopetuslaissa 2/2

- Opetuksen järjestäjän tulee edistää **kaikkien oppilaiden osallisuutta** ja huolehtia siitä, että **kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen** sekä ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. (47a.1 §)
- Oppilaille tulee järjestää **mahdollisuus osallistua** opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun. (47a.1 §)

Osallisuus luokka- ja kouluyhteisön jäsenenä 1/2

- Hyvä oppimisympäristö rakentaa ja tukee sosiaalista turvallisuutta.
- Sosiaalisesti turvallinen oppimisympäristö mahdollistaa lasten ja nuorten vuorovaikutustaitojen kehityksen sekä vahvistaa yhteisöön kuulumisen tunnetta ja kokemusta aidoista vaikuttamismahdollisuuksista.
- Oppimisympäristön aikuisten tehtävänä on varmistaa, että jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus olla osa vertaisryhmää.

Osallisuus luokka- ja kouluyhteisön jäsenenä 2/2

Kouluterveyskysely (THL):

Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä

Perusopetus 4. ja 5. luokka: 56 % (2019) / 56 % (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: 57 % (2019) / 55 % (2021)

Kokee olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä

Perusopetus 4. ja 5. luokka: 42 % (2019) / 40 % (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: 43 % (2019) / 41 % (2021)

Luokan oppilaat viihtyvät usein yhdessä

Perusopetus 4. ja 5. luokka: 67 % (2019) / 70 % (2021)

Luokan tai ryhmän oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä

Perusopetus 8. ja 9. luokka: 77 % (2019) / 79 % (2021)

Luokassa uskaltaa sanoa mielipiteensä

Perusopetus 4. ja 5. luokka: 52 % (2019) / 51 % (2021)

Luokan tai ryhmän ilmapiiri tukee mielipiteen ilmaisua

Perusopetus 8. ja 9. luokka: 81 % (2019) / 78 % (2021)

Ystävät ja yksinäisyys

- Lapsuudessa ja nuoruudessa koettu ulkopuolisuus vaikuttaa pitkälle aikuisuuteen esimerkiksi opiskelu- ja työuralta syrjäytymisenä ja viimesijaisten palveluiden lisääntyneenä tarpeena.
- Yksinäisyydellä on siis paitsi inhimillisiä vaikutuksia, myös taloudellisia ja yhteiskunnallista turvallisuutta heikentäviä vaikutuksia (Niina Junntila, Turun yliopisto, 2022)
- Korona-aika on lisännyt lasten ja nuorten yksinäisyyttä (esim. lapsistrategian koronatyöryhmän raportit ja Nuorisotutkimusseuran julkaisut)

Kouluterveyskysely (THL):

Tuntee itsensä usein yksinäiseksi

Perusopetus 4. ja 5. luokka: 3 % (2019) / 4 % (2021)

Tuntee itsensä yksinäiseksi

Perusopetus 8. ja 9. luokka: 11 % (2019) / 16 % (2021)

Ei yhtään hyvää kaveria

Perusopetus 4. ja 5. luokka: 1 % (2019) / 1 % (2021)

Ei yhtään läheistä ystävää

Perusopetus 8. ja 9. luokka: 9 % (2019) / 9 % (2021)

Yksinäisyys Lasten ja nuorten puhelimesta ja chatissa

MLL, Lasten ja nuorten puhelimen ja chatin vuosiraportti 2021

- Arjen yksinäisyys kuuluu eniten puheluyhteydenotoissa, lähes puolet soitoista liittyi aiheeseen.
- Osalla lapsista ja nuorista taustalla on pitkäaikaisia ulkopuolisuuden kokemuksia ja puute hyvistä kaverisuhteista.
- Moni kärsi yksinäisyydestä ja joukkoon kuulumattomuudesta koulussa ja muissa yhteisöissä.
- Se, ettei tule hyväksytyksi vertaisten joukossa, on lapselle ja nuorelle kipeä kokemus.
- Lisäksi yksinäisyydestä ja ulkopuolisuudesta on vaikea puhua. Siksi lapsi tai nuori jää tilanteeseensa usein täysin yksin.

Kasvuympäristön turvallisuus, kiusaaminen

- Oppilas- ja opiskelijahuollon tehtävänä edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2 §:n 2 kohta)
- Koulutuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelman on oppilaitoskohtaisesti sisällytettävä suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimenpiteet opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi (13.2 §:n 4 kohta)
- Lapsistrategian toimenpide 20, OPH laatii kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisyyn keskittyvän verkkosivuston <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/kiusaamisen-hairinnan-syrjinnan-ja-vakivallan-vastainen-tyo>

Kouluterveyskysely (THL)

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa

Perusopetus 4. ja 5. luokka: 7 % (2019) / 8 % (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: 6 % (2019) / 6 % (2021)

Koulukiusaaminen jatkunut tai pahentunut kiusaamisesta kertomisen jälkeen

Perusopetus 4. ja 5. luokka: 16 % (2019) / 17 % (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: 30 % (2021)

Miltä sosiaalinen turvallisuus näyttää eri lapsiryhmien osalta? - Esimerkkinä kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset

Kouluterveyskysely (THL):

Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä (2021)

Perusopetus 4. ja 5. luokka: asuu sijoitettuna 47 % / asuu muulla tavoin 56 %

Perusopetus 8. ja 9. luokka: asuu sijoitettuna 44 % / asuu muulla tavoin 55 %

Tuntee itsensä usein yksinäiseksi (2021)

Perusopetus 4. ja 5. luokka: asuu sijoitettuna 9 % / asuu muulla tavoin 4 %

Tuntee itsensä yksinäiseksi (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: asuu sijoitettuna 27 % / asuu muulla tavoin 16 %

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa (2021)

Perusopetus 4. ja 5. luokka: asuu sijoitettuna 16 % / asuu muulla tavoin 8 %

Perusopetus 8. ja 9. luokka: asuu sijoitettuna 15 % / asuu muulla tavoin 5 %

Miltä sosiaalinen turvallisuus näyttää eri lapsiryhmien osalta? - Esimerkkinä seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret

Kouluterveyskysely (THL):

Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: seksuaalivähemmistöihin kuuluvat 36 % / heterot 55 %

Tuntee itsensä yksinäiseksi (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: seksuaalivähemmistöihin kuuluvat 32 % / heterot 12 %

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: seksuaalivähemmistöihin kuuluvat 9 % / heterot 5 %

Miltä sosiaalinen turvallisuus näyttää eri lapsiryhmien osalta? - Esimerkkinä sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret

Kouluterveyskysely (THL):

Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: sukupuolivähemmistöihin kuuluvat 30 % /

cis-sukupuoliset 56 %

Tuntee itsensä yksinäiseksi (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: sukupuolivähemmistöihin kuuluvat 36 % /

cis-sukupuoliset 14 %

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa (2021)

Perusopetus 8. ja 9. luokka: sukupuolivähemmistöihin kuuluvat 14 % /

cis-sukupuoliset 5 %

Köyhyys aiheuttaa ulkopuolisuutta ja turvattomuutta

- Köyhyys rajoittaa osallistumista tavanomaisena pidettävään elämään. Köyhyys tarkoittaa sellaisten voimavarojen puuttumista, jotka mahdollistavat toimimisen yhteiskunnassa tavanomaisella tavalla (Peter Townsend).
- Köyhyys
  - vaikuttaa kielteisesti lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen.
  - kaventaa lapsen mahdollisuuksia osallistua elinpiirinsä tavanomaiseen elämään.
  - aiheuttaa osattomuutta ja ulkopuolisuutta, häpeää ja vaikuttaa kielteisesti terveyteen.
- Taloudellisesti vaikeassa tilanteessa olevan perheen lapset kantavat huolta perheen taloustilanteesta.

Kuluttaminen on osa lasten arkea ja siihen liittyy sosiaalisia odotuksia

- Kuluttaminen on osa lasten arkea ja siihen sisältyy sosiaalisia odotuksia. Taloudellinen eriarvoisuus voi johtaa syrjimiseen, ryhmästä ulos sulkemiseen ja kiusaamiseen.
- Kiusaamisen kohteeksi voi lasten kuvausten perusteella joutua niin ”rikas” kuin ”köyhä” lapsi, mutta lasten kokemusmaailmassa kiusatuksi joutuminen koskee nimenomaan niitä lapsia, joiden taloudelliset resurssit ovat selvästi muita heikommat.

(Mia Hakovirta ja Minna Rantalaiho: Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa, Kela 2012)

Köyhän lapsen sosiaalinen liikkumatila on kapea

- Lasten hyvinvointiin vaikuttaa merkittäväällä tavalla se, minkälaisena muut saman ikäiset lapset hänet näkevät.
- Paremmassa taloudellisessa asemassa olevan perheen lapsella on enemmän vaihtoehtoja ja hänen on helpompi saada kaveriseuraa, koska hän on materiaalistien resurssiensa takia kiinnostava ja hän voi säädellä muiden suhtautumista itseensä.
- Heikoista taloudellisista oloista tulevan lapsen mahdollisuudet muuttaa muiden hänestä muodostamaa kuvaa ovat vähäisemmät.

(Mia Hakovirta ja Minna Rantalaiho: Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa, Kela 2012)

Pelastakaa Lapset: Lapsen ääni 2022 – Lasten ja nuorten kokemuksia perheen pienituloisuudesta

Pelastakaa Lasten toteuttamaan verkkokyselyyn vastasi yhteensä 1130 iältään 12–18-vuotiasta lasta ja nuorta eri puolilta Suomea.

- Pienituloisten perheiden lapsista 85 % koko, että perheellä on vaikeuksia selviytyä menoista, kun kaikista kyselyyn vastanneista lapsista näin koki 27 %
- Pienituloisten perheiden lapsista 42 % koki hyvinvointinsa huonoksi, kun kaikista kyselyyn vastanneista lapsista näin koki 28 %.
- Lapsilta kysyttiin myös tuntevatko he epävarmuutta vai luottamusta perheensä taloustilanteeseen. 38 % tunsi luottamusta ja **28 % puolestaan epävarmuutta perheen taloudesta.**

Perheen taloustilanne luo selvästi huolta ja stressiä lapsen arkeen sekä vähentää uskoa tulevaisuuteen ja heikentää hyvinvointia kokonaisvaltaisesti.

Pelastakaa Lapset: Lapsen ääni 2022 – Lasten ja nuorten kokemuksia perheen pienituloisuudesta

- Vastauksissaan pienituloisten perheiden lapset kertoivat raha-asioihin liittyvistä selviytymishaasteista ja pelosta ja epävarmuudesta.
- Lapset kokivat hyvin usein syyllisyyden ja häpeän tunteita, mutta myös näkymättömyyden ja kateuden tunteita.
- He myös kokivat useammin halveksuntaa tai väheksymistä muiden taholta.
- He olivat myös huolissaan omasta tulevaisuudestaan ja siihen mahdollisesti liittyvistä talousvaikeuksista.
- Pienituloisten perheiden lapsille koulu- ja vapaa-ajan aktiviteettien ulkopuolelle jääminen oli muita lapsia yleisempää.

Elinkustannusten nousu on lisännyt lapsiperheiden köyhyyttä

- Elinkustannusten voimakas nousu on lisännyt lapsiperheiden köyhyyttä.
- Köyhissä lapsiperheissä oli viitebudjettiköyhyysmittarilla mitaten syksyllä 2022 yhteensä 129 000 lasta, joka on vajaat 13 % kaikista lapsista (Itla, Kela, THL & Turun yliopisto 2022)
- Köyhyysasteen nousu kohdistui erityisesti yhden aikuisen lapsiperheisiin. Yksinhuoltajaperheistä on hintojen nousun jälkeen 22 prosenttia köyhyysrajan alapuolella

Kiitos!

Twitter @Esalivonen
Twitter @kirsi_pollari